

Protokoll fört vid besök den 15-16 augusti 2012 hos Kriminalvården, häktet Kronoberg

Inledning

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura genomförde enhetschefen Sven-Åke Jansson, biträdande enhetschefen Gunilla Bergerén samt föredraganden Lars Olsson den 15-16 augusti 2012 ett besök hos Kriminalvården, häktet Kronoberg. Byråchefen Jörgen Buhre deltog den 15 augusti.

Besöket är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Besökets genomförande

Besöket inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av t.f. kriminalvårdschefen AA, kriminalvårdsinspektörerna BB, CC och DD samt vikarierande kriminalvårdsinspektören säkerhet EE. Efter en presentation av verksamheten i häktet förevisades häktets lokaler. Samtal fördes därefter med tolv intagna och med personal. Besöket avslutades med en genomgång av iakttagelserna där häktet representerades av ovan nämnda grupp.

Iakttagelser m.m. under besöket

Organisation m.m.

Häktet Kronoberg ligger på Kungsholmen i Stockholm och är samlokaliserat med Polismyndighetens i Stockholms län polisstation City Norrmalm. Vid tidpunkten för besöket fanns 104 platser i häktet. Av dessa var 20 arrestplatser – Kriminalvården ansvarar enligt avtal för förvaret av frihetsberövade personer vid Polismyndigheten i Stockholms län City Norrmalm. Vid tidpunkten för besöket fanns sammanlagt 84 intagna i häktet, varav fem i arresten.

Häktet hyser både intagna med restriktioner och intagna utan restriktioner. Vid besöket var knappt hälften av de intagna ålagda restriktioner. Tre intagna var

förvarstagna under utlänningslagen (2005:716). Runt 10 000 inskrivningar äger rum i häktet per år. Enligt Kriminalvårdens statistik är platsutnyttjandet i häktet över 110 % de flesta månader under det senaste året. Häktesledningen uppgav att siffran är missvisande då den inkluderar Kriminalvårdens utnyttjande av arrestplatser som står tomma.

Intagna i häktet är placerade på tre våningsplan: 7, 8 och 9. På plan 7 finns inskrivningsavdelningen med arrestdelen och sex häktesplatser (huvudsakligen för säkerhetshäktade och intagna med hälsoproblem). På plan 8 och plan 9 finns tre avdelningar vardera: en avdelning där i huvudsak häktade med restriktioner är placerade, en avdelning där i huvudsak häktade personer utan restriktioner är placerade samt en mindre blandad avdelning.

I häktet tjänstgör ungefär 230 personer. Enligt häktesledningen är både personalstyrkan och ledningen mycket erfaren. Det finns en särskild larmstyrka i häktet.

Häktet är ett av Sveriges fem så kallade säkerhetshäkten. Sådana kännetecknas av en mer utvecklad säkerhetsorganisation som gör det möjligt för dem att ta emot ett ur säkerhetssynpunkt svårare klientel.

Från häktet Kronoberg organiseras även all transportverksamhet från häkten till rättegångar i Kriminalvårdens region Stockholm. Runt 70 personer tjänstgör i transportverksamheten.

All mat lagas i häktet. Intagna uppgav att de i huvudsak är nöjda med maten, men att portionerna ofta är för små. Vid tidpunkten för besöket pågick fastemånaden ramadan. Häktesledningen uppgav att muslimska intagna som observerar ramadan får extra frukost och utökad middag så att energiinnehållet i deras måltider blir detsamma som för andra intagna.

Renovering

Häktet Kronoberg togs i bruk 1975. Sedan 2011 pågår en omfattande ROT-renovering som beräknas vara klar 2015. Innan renoveringen inleddes hade häktet 301 platser varav 32 tillhörde polisarresten. Efter renoveringen beräknas häktet ha 285 platser, inklusive 32 arrestplatser.

Medan renoveringen pågår tar häktet i princip enbart emot män. Häktade kvinnor i Stockholmsregionen placeras huvudsakligen i häktet Österåker, medan häktade ungdomar huvudsakligen placeras i häktet Sollentuna. På grund av renoveringen har häktet för närvarande få utrymmen där intagna som inte är ålagda restriktioner kan vistas i gemensamhet.

Renoveringen omfattar bland annat häktets alla bostadsrum. Renoveringen kommer innebära att säkerheten i häktet uppgraderas genom införandet av en inpasseringskontroll samt fler utrymmen för intagna utan restriktioner att vistas i gemensamhet. När renoveringen är klar kommer det att finnas en särskild

säkerhetsavdelning (med 13 platser och två isoleringsplatser), en omvårdnadsavdelning (med tio platser och en isoleringsplats samt dygnetruntbemanning av en undersköterska), en kvinnoavdelning och en ungdomsavdelning.

Organisation av arrestverksamheten

I häktets arrestavdelning, belägen på samma plan som inskrivningen (plan 7), finns 13 anhållningsceller, sex tillnyktringsceller och en isoleringscell.

Häktet Kronoberg har sedan 1999 ansvar för förvaret av alla frihetsberövade personer vid Polismyndighetens i Stockholms läns operativa sidoenhet Norrmalm. Saken regleras i ett avtal mellan Polismyndigheten i Stockholms län, City Polismästardistrikt och Kriminalvården, häktet Kronoberg (dnr 14-2006-216-78). Enligt avtalet ska 32 platser ställas till förfogande för City Polismästardistrikt, operativa sidoenheten Norrmalm. Ansvaret för gripna och omhändertagna ligger på häktet. Häktet belastas ekonomiskt för varje frihetsberövad person som inte kan tas emot. Avtalet är för närvarande föremål för omförhandling men gäller tills vidare.

Förmansprövning av omhändertaganden görs i polisens lokaler av polisens stationsbefäl. Polisen överlämnar den frihetsberövade personen till Kriminalvårdens inskrivningspersonal på plan 7. Polisen får inte bära tjänstevapen i häktets lokaler.

När Kriminalvårdens personal gör en bedömning att en person som är omhändertagen enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) kan släppas kontaktas polisens stationsbefäl som fattar beslutet.

Normalt placerar polisen endast frihetsberövade män i arresten Kronoberg. Kvinnor som frihetsberövas i Stockholm placeras i huvudsak i polisens arrest City Södermalm.

Inskrivning och information till intagna

Det finns skriftliga arbetsrutiner för inskrivningen som äger rum på häktets plan 7. Avvisitering görs i ett av fyra avvisiteringsrum (för närvarande utgörs avvisiteringsrummen av omgjorda bostadsrum). Vid inskrivningen görs en suicidscreening och en hälsodeklaration fylls i, som sedan lämnas till sjuksköterskan. Om en suicidscreening inte går att göra, till exempel på grund av att den frihetsberövade är berusad, sätts kvartstillsyn på denne. Anhållna och häktade personer får en färdigpackad påse med handduk och hygienartiklar att ta med sig in i cellen.

Personer som är gripna, anhållna eller omhändertagna av polisen får ingen skriftlig information om sina rättigheter som frihetsberövad av Kriminalvårdens personal. Om en frihetsberövad person efterfrågar information informeras denne om att det är polisens ansvar.

Häktade personer får detaljerad information om ordningsregler och rutiner vid samtal med kriminalvårdare på avdelningen de placeras på. Intagna i häktet har inte någon särskild kontaktperson bland kriminalvårdarna på avdelningen, utan information lämnas av de två vårdare på avdelningen som går ett särskilt så kallat administrationspass. Det finns ett fyrasidigt häfte med ordningsregler för häktet samt ett informationsblad med avdelningens rutiner på en sida som är uppsatt i bostadsrummet.

Häktet har tidigare haft en kompletterande informationsslinga på en särskild tv-kanal. Enligt häktesledningen kommer en sådan införas igen.

Några intagna som inte talade svenska uppgav att de inte hade haft hjälp av tolk vid inskrivningen och de hade inte heller fått utförlig skriftlig information på ett språk de förstår. En intagen på häktets säkerhetsavdelning på plan 7 som vistats på både plan 8 och 9 uppgav att skriftlig information om ordningsregler inte finns uppsatt i bostadsrummet på plan 7.

Bemötande och bemanning

Ensamarbete

Efter händelsen i häktet Huddinge hösten 2011 infördes en ny instruktion för riskfyllt ensamarbete i häktet Kronoberg. Enligt denna är grunden vid alla förflyttningar av intagna i häktet att inget ensamarbete ska förekomma. Nattetid tjänstgör två vårdare vardera på plan 8 och plan 9. Sammanlagt tjänstgör 12 personer nattetid.

Suicidprevention

Det senaste självmordet i häktet ägde rum i januari 2011. Häktesledningen menar att häktet idag är mer lyhört i denna fråga genom till exempel arbete med screeningverktyg och även ökad medvetenhet om riskerna för självskada hos till exempel intagna misstänkta för relationsbrott. Det finns även ett häfte benämnt Omvårdnadspaket som innehåller information och övningar, till exempel avslappningsövningar, yoga och dagboksskrivande, som personalen kan använda för att förebygga självskadande beteende hos den intagne.

Som ett av säkerhetshäkterna har häktet en särskild suicidkoordinator. Denna har ingen direkt behandlande roll gentemot intagna utan arbetar ur ett förebyggande perspektiv.

Incidenter och våldsanvändning

Enligt häktesledningen äger majoriteten av incidenter i häktet rum i arresten på plan 7, och då framför allt de första timmarna efter frihetsberövandet.

Intagna menade att personalen i huvudsak är bra och att personalen, med några undantag, behandlar intagna på ett respektfullt sätt.

Några intagna framförde synpunkter på personalens våldsanvändning i olika sammanhang. Bland annat uppgav en intagen att en fängselbeläggning som ägt rum

i häktet hade orsakat honom fysiska men. En annan intagen uppgav att han blivit av med pengar och fått klädesplagg förstörda i samband med avvisiteringen av honom vid insättning i arrest.

En stor andel av personalen är utbildad i att använda OC-spray och expanderbar batong vilket är ett krav för att få bära dessa. Det finns en skriftlig instruktion för användning av expanderbar batong. Kriminalvårdschefen för häktet Kronoberg beslutade att ta bort vita gummibatonger från verksamheten i häktet i oktober 2011, en kort tid efter det att en kriminalvårdare dödats av en intagen i häktet Huddinge med hjälp av en sådan batong. Kriminalvårdschefens åtgärd förklarades med att personalen i häktet saknade utbildning för handhavande av vit batong. (Av artikel 69.3 av de europeiska fängelsereglerna från 2006 framgår att personal i ett fängelse inte ska utrustas med vapen som de inte utbildats i att använda.)

Bostadsrum och gemensamma utrymmen

I samband med renoveringen har häktet delats av på mitten – på ena halvan av ett våningsplan pågår renovering medan reguljär verksamhet bedrivs på andra halvan. Några bostadsrum på varje våning hålls stängda för att fungera som buffert mot byggarbetsplatsen så att intagna inte störs av ljudet. Enligt häktet har inga klagomål om buller kommit in hittills.

Vanliga bostadsrum i häktet har sett ungefär likadana ut sedan 1975 och kommer i huvudsak att se likadana ut efter renoveringen, enligt häktets förslag för nya bostadsrum. Säng, stol, skrivbord och skohylla kommer att slipas och lackas om. Befintliga dörrar, liksom handfat och blandare, kommer att behållas. Spegel kommer att åtgärdas. Det finns detaljer i bostadsrummen idag som i samband med renoveringen kommer att ändras för att minska suicidrisken. Bland annat kommer det att bli rundade kanter på en del möbler och möjligheterna att fästa hänganordningar i inredningsdetaljer i rummen kommer att reduceras.

Plan 7

En av tillnyktringscellerna är större än andra celler och fungerar även som isoleringscell. Någon dubbelbeläggning av tillnyktringsceller förekommer inte enligt personal.

Ingen av anhållningscellerna har egen toalett. Anhållna får enligt personal erbjudande om att duscha.

Vid besöket var flera av cellerna i arrestdelen stängda för sanering. De arrestceller JO:s medarbetare gick in i hade en tydlig urindoft. I en anhållningscell var persiennen trasig och hängde som en solfjäder i fönstret. Det var oklart hur lång tid persiennen varit trasig.

Intagna och personal uppgav att det under 2012 varit problem med flugor inne i cellerna i arrestdelen. Det har lett till att intagna har behövt byta bostadsrum. Enligt personal kan förekomsten av flugor vara orsakad av brister i rengöringen av celler.

Plan 8 och 9

Plan 9 är påtagligt mindre slitet än plan 8, vilket har sin förklaring i att våningsplanet genomgick en renovering 1997.

På plan 9 finns en säng för bältesläggning. Enligt häktet är det mycket sällsynt med bältesläggning.

Det finns två bostadsrum på plan 8 som har en dörr emellan sig. Bostadsrummen kan användas för placering av kvinnor med spädbarn.

Intagna uppgav att det är lyhört. Det förekom klagomål på städningen i dusch och toalett, och på att bostadsrummen är slitna.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Renoveringen innebär att det kommer att byggas nya, större promenadgårdar i häktet. Detta är i linje med de rekommendationer som lämnades av FN:s underkommitté för att förebygga tortyr m.m. (Subcommittee on Prevention of Torture, SPT) efter besöket i Sverige i mars 2008. SPT besökte då häktet Kronoberg (CAT/OP/SWE/1).

Även Europarådets kommitté för att förebygga tortyr m.m. (European Committee for the Prevention of Torture, CPT) besökte häktet Kronoberg vid sitt senaste besök i Sverige 2009. CPT rekommenderade svenska myndigheter att ompröva utformningen av promenadgårdar i alla nya eller renoverade häkten. Enligt CPT bör promenadgårdar vara tillräckligt stora för att tillåta intagna att anstränga sig fysiskt och inte bara gå fram och tillbaka på en instängd yta (CPT/Inf [2009] 34).

Promenadgårdarna är belägna på häktets tak. Intagna får tillgång till promenad en timme per dag. Även anhållna och andra personer som varit i häkte längre tid än 24 timmar erbjuds att komma upp på promenaden. Efter en halvtimme frågar vårdaren den intagne om han vill avbryta promenaden eller fortsätta en halvtimme till.

Restriktionspromenadgårdarna är i huvudsak formade som trånga tårtbitar och formerade runt en vaktkur (det vill säga "tårtans mitt"). I samband med renoveringen har den största promenadgården för gemensamhetspromenader stängts, och i stället används två andra, mindre promenadgårdar för detta.

En intagen sade att det behövs fler sittplatser på den gemensamma promenadgården, för närvarande finns bara en sittplats. En intagen påpekade att utformningen av "tårtbitarna" gör att det kan vara svårt att få skydd från nederbörd, särskilt när andra intagna är i färd med att komma ut på eller lämna promenadgården.

Sysselsättning, aktiviteter och isoleringsbrytande åtgärder

Renoveringen har inneburit att det finns färre utrymmen för intagna utan restriktioner att vistas i gemensamhet i häktet.

På våningsplanen 8 och 9 finns några mindre utrymmen med styrketrännings- och motionsmaskiner där några intagna kan vistas tillsammans. Det finns några dvrum där intagna kan se på film utanför sitt bostadsrum. Häktet planerar att köpa in fler tv-spelskonsoler.

Personal och intagna beskrev hur även intagna med restriktioner kan tas ur cellen och till exempel spela bordtennis med vårdare för att bryta isoleringen.

Enligt häktet frågar man ofta åklagaren om det finns en möjlighet för intagna som är meddelade restriktioner att vistas tillsammans (samsittning). Flera intagna som JO:s medarbetare talade med kände till samsittning.

Kontakt med omvärlden

Besöksinskränkningar av säkerhetsskäl

Enligt häktesledningen arbetar inte häktet Kronoberg utifrån en brottsofferslussmodell (för en beskrivning av brottsofferslussverksamhet i häkte, se protokollet från besöket den 10-12 januari 2012 hos Kriminalvården, häktet Uppsala, dnr 83-2012). Det förekommer dock att häktet avslår en framställan om besökstillstånd när en intagen är misstänkt för relationsbrott. Besökstillstånd kan nekas till exempel i fall där tillståndet gäller en målsägande, med hänvisning till säkerhetsskäl. Det förekommer att häktet på eget initiativ ringer upp besökaren som lämnat samtycke för att undersöka om besökaren upplever sig pressad att samtycka.

Häktet tar även hänsyn till indirekta brottsoffer som barn. I häktet tjänstgör även två barnombud.

Besök i polisens lokaler

Det framkom i samtal med intagna att det förekommer att häktade intagna tar emot övervakade besök i polisens lokaler. Det var oklart varför besöken inte hade bedömts kunna äga rum i häktets besöksrum.

Information till icke-svenskspråkiga anhöriga

Vid besöket noterades ett tresidigt uppkopierat häfte med information om Kriminalvården på engelska. Häftet – som saknar datering och Kriminalvårdens logotyp – är troligen upptryckt i syfte att distribueras till icke-svensktalande personer som har anhöriga i häktet. Texterna i häftet avhandlar frågor om besök, telefon och korrespondens och synes vara en översättning av text på Kriminalvårdens hemsida, under rubrikerna Häkte och ”Till dig som är anhörig”. Översättningen av texterna förefaller ha gjorts med hjälp av ett automatiskt översättningsprogram. Informationen som förmedlas är svårbegriplig och möjligen vilseledande för den som enbart förlitar sig på vad som står skrivet i detta häfte.

Personer förvarstagna enligt utlänningslagen

I denna del antecknas inledningsvis följande. Med anledning av genomförandet av EU:s så kallade återvändandedirektiv (direktiv 2008/115/EG) har flera ändringar i utlänningslagen trätt i kraft den 1 maj 2012, bland annat i bestämmelser som rör

förvar. Enligt den nya lydelsen av 11 kapitlet 2 § tredje stycket utlänningslagen ska en förvarstagen utlännning som placerats i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest, utöver vad som följer av häkteslagen (2010:611), ges möjlighet att ha kontakt med personer utanför inrättningen. Enligt 11 kapitlet 1 § första stycket utlänningslagen ska den förvarstagne utlännningen informeras om de rättigheter och skyldigheter han eller hon har som förvarstagen samt om de regler som gäller i förvarslokalerna. För en mer utförlig redogörelse av bestämmelserna, se protokollet från besöket hos Kriminalvården, häktet Gävle den 19 juni 2012 (dnr 3198-2012).

Det framkom att någon särskild information inte förmedlats av häktet till utlännningar förvarstagna under utlänningslagen rörande telefoni, korrespondens eller besök med anledning av ändringarna i utlänningslagen den 1 maj 2012. Av rutinerna för besök och telefoni i häktet framgår bland annat att förfarandet att få ett beslut i fråga om besök eller telefoni normalt tar cirka 14 dagar. Vad gäller besök från personer som inte är svenska medborgare och/eller inte bosatta i Sverige ska de bifoga ett straffrihetsintyg till sin ansökan om beslutstillstånd. I ett beslut från augusti 2012 inhämtat i samband med besöket framkom att maken till en intagen som var förvarstagen under utlänningslagen nekats besökstillstånd, bland annat för att maken inte kunnat uppvisa ett straffrihetsintyg i original från hemlandet. I skälen för beslutet hänvisas till att ett besök får vägras om det kan äventyra säkerheten i häktet enligt 3 kapitlet 1 § första stycket häkteslagen.

En intagen som var förvarstagen under utlänningslagen uppgav att han nekats telefontillstånd till att ringa en förälder i hemlandet då denna saknade fast telefon.

Hälso- och sjukvård

Häktet har 2,5 sjukskötersketjänster. Sjuksköterskor finns i häktet måndag till söndag klockan 7 till klockan 17. Sjuksköterskorna deltar i möten på respektive våning en gång i veckan.

Sjuksköterskorna går till alla häktade för att förvissa sig om hur de mår. En intagen som själv begär att träffa sjuksköterska skriver detta på en förseglad lapp. Det finns även särskilda telefontider för personal att ringa sjuksköterskorna på vardagar. Medicinutdelning sker i huvudsak med hjälp av dosetter.

Undersökningar av intagna äger företrädesvis rum i bostadsrummen. Från sjukvårdens sida finns önskemål om ett särskilt rum för provtagning. Idag sker blodprovstagning enbart på läkarordination då bristande belysning i bostadsrummen försvårar förfarandet.

Måndagar tjänstgör en allmänläkare och onsdagar en psykiatriker. Om behov av läkare uppstår på en helg ringer man in medicinsk hjälp in från ett bolag (Scandoc) som har uppdraget beredskapstjänstgöring från Kriminalvården, region Stockholm.

I häktet tjänstgör även en psykolog sex timmar i veckan. Häktet ingår även i Svenska häktesprogrammet som bl.a. undersöker beteenden hos intravenösa missbrukare och ska erbjuda hiv- och hepatittestning.

Hälso- och sjukvård för gripna och anhållna

Hälso- och sjukvården ser inte likadan ut för intagna i arresten som för intagna i häktet. Frågan om sjukvård regleras inte explicit i avtalet mellan polisen och Kriminalvården. Polisen har avtal med ett annat bolag än Kriminalvården om läkare, vilket gör att grunden för frihetsberövandet avgör vilken läkare som kontaktas av Kriminalvårdens personal när behov föreligger.

Häktesledningen uppgav att de avsåg att låta sjuksköterskorna även göra rondering av gripna och anhållna i arresten.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid besöket och frågade bland annat, med anledning av att häktet ansvar för förvar av de som är frihetsberövade av polisen, huruvida Rikspolisstyrelsens informationsblad Information till dig som är misstänkt för brott och därför har berövats friheten delades ut i häktet. Häktet anförde att så inte var fallet.

Häktet anförde vidare att inga generella lättnader avseende kontakter med omvärlden genomförts för utlänningar i samband med ändringarna i utlänningslagen i maj 2012, däremot beviljas tillstånd för telefon och besök i högre grad för denna kategori av intagna.

Vid protokollet

Lars Olsson

Justeras den 2012-11-07

Sven-Åke Jansson

Jag har tagit del av protokollet. Jag finner inte skäl att göra något uttalande eller vidta någon annan åtgärd med anledning av vad som framkommit. Jag vill dock nämna att jag med anledning av iakttagelser som gjordes vid besöket i häktet Gävle

den 19 juni 2012 har inlett ett särskilt ärende om behandlingen av utlänningar som tagits i förvar och placerats i häkte enligt bestämmelserna i utlänningslagen (dnr 5529-2012).

Elisabet Fura